

jem; Bizantija pa je prav čudna skovanka. Način izražanja često naravnost izziva ugovor, tako n. pr. trditev, da si vsled nizke stopnje civilizacije nismo o h r a n j l i lastnih historičnih zapiskov (I, 44). Pisatelj je hotel pač le reči, da si jih nismo mogli ustvariti, ker bi kdo sicer menil, da smo jih v svoji nekulturnosti nalašč uničevali. Kako pride do tega, da naziva težko pokosovsko borbo agonijo?

Opis zgodovinskih dogodkov je često prav nenakomeren; objektivni način presoje in razlage preide marsikaterikrat v široko razpletena subjektivna razmotrivanja, ki že ne sodijo več v delo, ki naj ugotavlja le suha, dognana dejstva. Podrobna zgodovina političnega življenja zadnjih desetletij gre tudi močno preko okvira sintetičnega pregleda, dasi bo ravno ta del naše bližnje polpreteklosti morda marsikoga najbolj zanimal. Nesmiselna je trditev, da so Hrvati zato, ker so težili za združenjem vseh hrvatskih dežel v eni Veliki Hrvatski, smatrali svojo pripadnost k monarhiji kot definitivno, — Srbi, ki so podpirali Khuena v Hrvatski in italijanaše v Dalmaciji, pa da so bili državniško dalekovidnejši. Melik sam pravi v isti sapi, da so hrvatski pravaši zahtevali s u v e r e n o državo od Soče pa do Vardarja: Hrvati in Srbi so imeli torej isti cilj, le žarišče in iztočišče je bilo različno. Tudi sicer zasledimo v knjigi marsikaka protislovja; tako pravi o celjskih grofih, da so dobili l. 1436. samostojno državo, v naslednjem stavku pa trdi, da so se Habsburžani šele bali, da bi si Celjani ne ustvarili samostojne države. O bogomilih, ki so započeli tudi važno socialno gibanje, čitamo, da so imeli pristna narodna imena, kar da je bilo pri drugih kristjanih, tudi Bolgarih in Srbih, izključeno; na drugem mestu pa zopet, da je bilo celo na Hrvatskem običajno, da so k ljudskemu, n a r o d n e m u imenu pri krstu dali še eno tuje, latinsko ali grško ime (I, 93, 116).

V zadnjem snopiču naj bi bile popravljene tudi številne tiskovne napake, zlasti mnogo pogrškov gre na račun letnic, ki jih gotovo ne bo znal čitatelj — saj vseh ne — sam popraviti. Da so Senjani ubili Rabatto leta 1611., pa menim, da ne gre na rovaš tiskovne pomote; umor se je izvršil ob novem letu 1602. Enako je z besedo »Landesstände«, s katero je hotel pisatelj pojasniti pomen deželnih stanov; Nemcu so to le »Landstände«. Ako je bil že potreben nemški izraz, naj bi bil tudi pravilen.

J. Mal.

Namen, razvoj in organizacija obrtnega in strokovnega šolstva drugod in pri nas. Spisal Mihael Presl, profesor na državni obrtni šoli v Ljubljani. — 1920. Založil Urad za pospeševanje obrti kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani. Natisnila Učiteljska tiskarna.

Urad za pospeševanje obrti je storil z izdajo zgoraj omenjene knjižice veliko uslugo slovenskemu obrtnemu in trgovskemu občinstvu, kakor tudi državi sploh, zakaj razvita obrt in industrija spadata med glavne faktorje vse narodne obrane.

Pisatelj je svojo izvrstno razpravo razdelil v dva dela.

V prvem delu nam dokazuje, kako velikanski pomen pripisujejo druge države obrtnemu šolstvu in v

drugem delu nam podaja navodila, program in načela, po katerih naj uravnamo svoje obrtne šolstvo.

V prvem delu nam torej v kratkih preglednih stavkih oriše zgodovino, razvoj in organizacijo obrtnega šolstva v posameznih modernih državah, kakor na Francoskem, Angleškem, v Belgiji, v Švici, Nemčiji in Rusiji, Ameriki in bivši avstro-ogrski monarhiji. Naravnost čuditi se moramo, kaj vse so ustvarile te države na obrtnem polju. Z organizacijo obrtnega šolstva v bivši Avstriji se pisatelj peča bolj obširno, to pa iz raznih tehtnih razlogov, predvsem pa radi tega, ker je Avstrija na obrtnem polju izrabila vse dobre naprave in iznajdbe in ker smo mi tudi dediči avstro-ogrske države. Zlasti poglavje bivše Avstrije je za nas velezanimivo.

V drugem delu svoje programatične razprave nam podaja pisatelj nekaj smernic o organizaciji obrtnega in strokovnega šolstva v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Navaja nam najprvo dosedanje učne inštitucije, nato obravnava upravo in program obrtnih šol. Za splošnimi načeli nam navaja posebna načela, misli in razne predloge za organizacijo obrtnega šolstva.

Razloži nam pomen višjih obrtnih in tehničnih srednjih šol in delovodskih šol. Nato nam razlaga potrebo strokovnih šol za posamezne obrtne panoge kakor za fino mehaniko, keramiko, optiko, grafiko, za glasbene instrumente, za razne lesne, kovinske in usnjarske obrti, za žensko in moško domačo kakor tudi tekstilno industrijo. Posebno važni so specialni strokovni tečaji za elektrotehniko, za nove stavbne načine kakor za železobetone, za nove stroje, za gradnjo turbin (parnih, vodnih, plinskih), za gradnjo avtomobilov in tečaji za prometna sredstva sploh (železnice, pošta, telegraf, telefon itd.). — Govori na kratko o potovalnem pouku in bolj na široko o obrtno-nadaljevalnih šolah. Poudarja zlasti pomen centralnih zavodov za obrt. Omenja veliko potrebo strokovnih preizkuševališč za vse večje obrtne in strokovne šole. Končno omenja velik pomen obrtno-strokovne literature za učence in učitelje kakor tudi za mojstre. Opozori tudi na veliko važnost temeljite izobrazbe strokovnega učiteljstva. Sprožil je tudi velevažno misel o obrtnih državnih ustanovah za učence in absolvente obrtnih šol, ki bi se s pomočjo štipendij še na tujih strokovnih šolah specializirali v svojih strokah.

Dr. Val. Rožič.

UMETNOST.

Zbornik za umetnostno zgodovino. Urejuje dr. izidor Cankar. Leto I., št. 1, 2. Ljubljana, 1921. Izdaja Umetnostno-zgodovinsko društvo v Ljubljani. Izhaja štirikrat na leto in stane v Jugoslaviji 100 K, v inozemstvu 15 fr.

Z Zbornikom smo dobili prvo znanstveno glasilo za umetnostno zgodovino, ki se doslej pri nas sploh ni sistematično gojila. Kljub mnogoštevilnim, po vseh mogočih glasilih raztresenim noticam in člankom posameznikov, n. pr. pokojnih J. Flisa in dr. A. Stegenška, dalje msgr. V. Steske, dr. Jos. Mantuanija, Jos. Dostala i. dr. je naše domače gradivo tako malo in tako le presledkoma obdelano, da še vedno ni mo-

goče misliti na količjak zadovoljiv pregled umetnostnega razvoja na naši zemlji. Tudi poročila konservatorjev, korespondentov in uradnikov bivše centralne komisije na Dunaju, ki so uradno slučajno podrobneje spoznali in ocenili enega ali drugega naših spomenikov in so priobčili svoje rezultate v Mitteilungen in Jahrbuchu iste komisije, podajajo sicer mnogo posameznih drobtin, a nič sistematičnega in izčrpnega. Sicer so že davno tudi pri nas prišli na edino možno rešitev tega vprašanja, na idejo namreč, ki je drugod več ali manj srečno že povsod realizirana, na idejo umetnostne topografije. Mislila je pri nas na to že Slovenska Matica, mislilo je na to Društvo za krščansko umetnost, propažiral je to idejo dr. Jos. Mantuani, a do uresničenja ni prišlo, ker ni bilo zadostnega števila strokovno izobraženih moči. Orjaška energija rajnega dr. A. Stegenška je sama segla po potni palici in peresu in začela uresničevati to osnovno idejo, a delo je ostalo po dveh zvezkih torzo. Prvo samo umetnosti posvečeno glasilo lahko imenujemo Letno poročilo Društva za krščansko umetnost, ki je posebno pod vodstvom Jos. Dostala že kazalo, da se razvije v stalen organ cerkvenega varstva spomenikov in njih zgodovine. Toda finančne težkoče niso dale razviti se začetkom, kakor je tudi po prvem letu vojna ubila Stegenškovega Ljubitelja krščanske umetnosti, ki je vsaj za cerkveno umetnost obetal postati to, kar hoče biti za splošno Zbornik.

Ko je po vojni Ljubljana dobila z univerzo vred tudi stolico za zgodovino umetnosti, je bilo naravno, da je ta v lastnem interesu posegla po najenostavnejšem sredstvu, da tudi izven univerze vrši svojo kulturno nalogo, s tem, da je organizirala v Umetnostnozgodovinskem društvu strokovnjake in interesente za svoje delo. Društvo pa si je postavilo za svojo nalogo izdajanje strokovnega glasila, katerega prva naloga bo priobčevanje takozvane topografije, to se pravi popisa vseh naših umetnostnih spomenikov. Zbornik ima tako dvojno nalogo, na eni strani sistematično proučevati domače umetnostne spomenike, na drugi uvajati v probleme splošne zgodovine umetnosti, kakor se zadostno vidi že iz št. 1.—2. V prvo vrsto spadajo članki Fr. Steléta: Slikar Johannes concivis in Laybaco, istega Varstvo spomenikov, V. Steske: O nekaterih ljubljanskih spomenikih in J. Malovi: Doneski k zgodovini zvonarjev in zvonov po Kranjskem. V drugo vrsto pa Izidor Cankarjev spis: Umetnost v krščanskem slovstvu 2. stoletja in K. Ozvaldov: Donesek k estetskemu šolanju očesa. Drobnno tiskani del je posvečen Narodni galeriji, pravilom umetnostnega zgodovinskega društva, bibliografiji, pregledu umetnostnih razstav in spominu kiparja Fr. Ks. Tončiča, Razen tega poročila J. Regali o slikarju Jami na Holandskem, Steska o Pogačnikovi Compendiaria descripto metropolis Labacensis iz l. 1766., isti o zvonu na št. Joštu in na Breznici na Gorenjskem. Objavlja se naredba o varstvu umetnin, program društva »Probude« in program M. Dvořáka za pouk umetnostne zgodovine na srednjih šolah, List je ilustriran. Podrobno bomo poročali o nekaterih sestavkih, ko bo končan 1. letnik.

Naročila naj se naslavljajo: Umetnostnozgodovinsko društvo, Ljubljana.

Frst.

I. umetnostna razstava bratov Kraljev je bila otvorena za čas ljubljanskega velesemnja v Akademskem domu poleg hotela »Union«. Bil je to nekak pregled čez vse, kar sta brata Kralja dosedaj ustvarila; vsega skupaj 173 del: slik, kipov, risb, plaket in originalnih grafik. Zastopana sta bila oba brata nekako enako, ne more se reči, da je kateri prevladoval.

France je razstavil izmed že znanih stvari Madono iz raznobarvnega kamna, ki je to pot našla kupca. O kralju Matjažu sem govoril posebej. Izmed novih kiparskih del se je odlikovala Žanjica, sklonjena k svojemu snopu, ki je poleg Madone nedvomno najboljše delo. Silno delo so tudi Kosci, v barvi samo kontrast mraka in zlate zore, v liniji samo monumentalnost delavnih postav in kretenj, nadčloveških v svoji brezčasnosti, ker to je košnja od pravekov v vse bodočnosti, dokler bo človek delal z rokami. Mala risba s svinčnikom, Kosec in Marija, ki sem jo že lansko leto omenjal, me je tudi to pot močno zgrabila.

Poleg teh najsilnejših del pa je še cela vrsta Francetovih stvari, ki so bolj intimnega ali bolj igrivega značaja, ki se pa tudi dvigajo daleč nad našo povprečnost. N. pr. Dve roži, novo delo iz lesa; delo je tako nežno občuteno in tako jasno stilizirano v svoji koncepciji, ki je naravnost tradicionalna v naši poeziji, da ne potrebuje nobene razlage, ampak samo gledanja brez predsodka. Ali Kmečka Madona, rodna sestra one, ki se je prikazala koscu na omenjeni risbi: Odhaja nekam s počasnim korakom in polna vzvišene miline gleda nazaj, — na kar hočete, tudi na vas in na vaše bedne razmere. Spoznanje je novo delo, izrezljano s tako ljubeznijo iz lesa in s toliko igrivostjo komponirano v konturo živahnega obrisa, da bi ga človek kar s seboj odnesel.

Izmed plaket je posebno posrečena v svoji pravljici idiličnosti Krokar. Opozarjam na Hrepenčo, Pridigarja, Serafina in Martina Krpana — v vseh teh ni modrosti, a je čuvstvo, je gesta, tista prava gesta, ki izrazi včasih več kot tisoč podrobnosti, in ravno gesta je po izjavi velikega umetnika Čeha Fr. Bilka dobršen kos duše prave umetnine.

Kar sem naštel, so le dela za povprečni okus, dostopna vsakomur, ki se potruji pogledati jih in ne iti mimo njih, ker mogoče ne vpijejo zadosti. O ti strani Francetove umetnosti sem govoril obširneje že o drugi priliki lansko leto; to so skoz in skoz dela takozvane ekspresivne smeri, ki hoče podati del notranjega doživljanja, včasih vizionarnega gledanja in slutenja nečesa, česar v naravi ni ali vsaj tako ni, kakor si to prikroji umetnost. Kdor se približa tem delom z merilom naturalizma, ne bo našel pota do njih, kdor pa zna gledati preko kamna in telesnih oblik za likom Madone, ki stoji pred njim, večnojezni lik apokaliptične premagalke kače, temu bo ta obraz podal več kakor vse Murillove in Rafaelove sladke žene — ne maram podcenjevati njihove vloge v fantaziji človeštva skoz stoletja, ne maram trditi tudi, da ne bodo ostale večno dragocene ustvaritve človeškega duha, a od nadčloveške duhovne Madone so dalje kakor ta. Priznam, da so Kosci abstraktni, da je oddaljena od resničnosti celo Žanjica, a večna gesta dela je v teh dveh obeh, zato sta nepozabni.